

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

Observațiile și sugestiile de față vin în continuarea notelor lexicale și etimologice precedente¹, referitoare la volumele din seria nouă a *Dicționarului limbii române* care vor cuprinde litera L, elaborată la Institutul „Al. Philippide” din Iași și la Institutul „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca (fragmentul *lăgălie* – *lâu*, precum și partea *li* – *luzulă*)².

Lăibărúș s.n., utilizat regional cu sensul ‘registru de impozite’, apare în BL II, p. 55³ și este redactat în primul tom (redactat la Iași) cu etimologia necunoscută. Considerăm că este o variantă a substantivului neutru *libăruș*, utilizat în Transilvania, învechit, cu sensul ‘carnet în care sunt însemnate impozitele, dările’ (cf. VAIDA, REV. CRIT. III, p. 159); provine din lat. *libellus* și magh. *libellus* (la care *s* din final se pronunță *ș*).

Lăspădie s.f. este folosit prin sud-estul Transilvaniei, ‘strat, pătură subțire’ și ‘fulg mare de zăpadă’, pl. *lăspădie* (DR, X, p. 295); autorii părții respective din dicționar consideră că acest cuvânt provine din *lespede*, deși acesta nu este un cuvânt cu circulație populară. În partea redactată de alți autori, vom găsi același sens la *lospătura* (UDRESCU, GL.), care este pus în legătură cu *lospă* – una dintre variantele lui *lodbă* (< ucr.) –, la care există, pe lângă sensul de ‘țandără’ (COMAN, GL.; UDRESCU, GL.), și cel de ‘fulg’ (*ibidem*).

Leancăr s.m. (Iht.) este un nume regional pentru ‘boiștean’, atestat la BĂCESCU, p. 36, 72 în Pipirig, județul Neamț. Ar trebui să devină variantă la *lincăr*, atestat, din aceeași zonă, în GLOSAR REG., întrucât acesta din urmă are mai multe atestări; în Maramureș, la Firiza, cuvântul mai înseamnă ‘țipar’ (ALR I, 1 745/355), având și varianta *lingár*.

Leárfă, leoárbă: *learfă* s.f. ‘persoană care vorbește mult; flecar’, atestat în LEXIC REG. II, p. 96 din apropierea orașului Tecuci (comuna Țepu), ar putea fi o variantă a lui *leoárbă*, cu același sens, consemnat la UDRESCU, GL., cuvânt cu o arie de circulație mult mai largă, cu sensul de ‘gură ca organ al vorbirii’. *Leoarbă* este, probabil, un postverbal al lui *leorbăi*, variantă a verbului *leorpăi* ‘a mânca sau

¹ *Note etimologice și lexicale*, în DR, serie nouă, IX–X, 2004–2005, p. 186–189.

² Pentru unele amănunte asupra redactării materialului, vezi scurta introducere la aceleași note.

³ Vom utiliza siglele *Dicționarului limbii române*.

a bea sorbind zgomotos', prin alunecarea semantică de la 'gură ca parte a aparatului digestiv' la 'gură ca organ al vorbirii'.

Leibărică (lăibărică), lăibărăș s.f., regionalisme, diminutive ale lui *lăibăr*, se foloseau odinioară la oraș pentru a denumi vesta scurtă de pânză, încheiată în față cu nasturi, purtată de fete pe sub bluză și de care erau prinse jartierele (com. din Cluj-Napoca); în zona Munților Apuseni (orașul Câmpeni), obiectul respectiv de îmbrăcăminte avea forma *leibărică*, prin hiperurbanism.

Lencăzi, lingăli: *lencăzi*, verb reflexiv cu sensul 'a se plânge (3), a se văita (1)', atestat în LEXIC REG. 20 din Șomcuta Mare – Baia Mare, ar putea fi pus în legătură cu *lingăli* 'a plânge cu zgomot, a hohoti', consemnat în ALR II/I, h. 34/279 (Bocșa – Zalău), pentru care în DLR serie nouă se trimite la verbul *lingăi*.

Leoără s.f. 'vagon-platformă', atestat în satul Părhăuți (aproape de Suceava) este scris *lioră* în LEXIC REG. II, p. 125; conform prevederilor din DOOM² (p. XLVII), diftongul *eo* se scrie cu *e* după toate consoanele, cu excepția lui [č], [ğ] și [k], [g]. Substantivul este o variantă al lui *liură*, regional, 'vagonet cu care se transportă piatra extrasă din mină¹ (1)', formă atestată în REV. CRIT. IV, p. 144. Cuvântul provine din germ. *Lore*.

Leógur s.n. (pl. *lioguri*) 'tabără militară', scris *liogur* într-o comunicare din Marginea, județul Rădăuți, trebuie să fie o variantă a lui *lagăr* (< germ *Lager*), la care există și varianta *loăgăr*.

Lichineală s.f., regional, 'împodobire, găteală' (CONV. LIT. XLIV, 396) este variantă a lui *lighineală* (CONV. LIT., XLIV, p. 396; UDRESCU, GL.) – derivat de la *lighini* cu suf. *-eală*, verb reflexiv cu circulație prin Muntenia 'a se spăla și a se găti îndelung' (I. CR. VIII, p. 87; UDRESCU, GL.), iar verbul, la rândul lui, derivă de la *lighean*.

Ligvan, -ă adj., regional, glosat „ușurel” de RĂDULESCU-CODIN, accentul nefiind notat; ar putea fi apropiat etimologic de adverbul *lăgán*, cu circulație prin Banat, însemnând 'domol' (GĂMULESCU, E. S., p. 147; L. COSTIN, GR. BĂN., p. 127).

Limár s.m. (Bot.; prin Bucovina) 'năvalnic' (II a) (*Phyllitis scolopendrium*) este înregistrat la BORZA, D. p. 129. Poate fi scris greșit în loc de *limbăr*, care, prin Moldova, este și nume de plantă, 'limba-cucului' (*Botrychium lunaria*), atestat tot la BORZA, D., p. 32.

Limujder s.m., cu circulație prin Moldova, este un termen depreciativ pentru un om scandalagiu, viclean, afurisit (cf. SCRIBAN, D.; *Nichiduță... se zbate, se cârnește, se sucește, nu-i chip! Se lipise limujderul de scaun și pace!* FURTUNĂ, V., p. 12. *Ardă-te-ar holera, crancăule și spânzuratule și limujderiule, cum mi-ai spăriet tu fata și băieții și cum ne-ai năruit hornu!* I. CR. XIII, p. 66); are și variantele *lemujder* (SCRIBAN, D.), *alimojder* (*ibidem*). Este un derivat de la *lămujde* + suf. *-er*. La rândul său, *lămujde* este o variantă a substantivului *lămustie* 'mulțime (1)' (PRALE, în DA II₂, p. 90; SCRIBAN, D., p. 594; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980, com. din Oravița), cu variantele *lămuște* (SCRIBAN, D.; DA II₂,

p. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980), *lămóste* (SCRIBAN, D.; DA II₂, p. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980) și *lămújde* (SCRIBAN, D.; DA II₂, P. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980). Pentru etimologia acestuia, DA trimite la *halamuște* ‘lume, guri multe’ (PAMFILE, J. II).

Líndră s.f. este un termen depreciativ pentru o femeie ușuratică, înregistrat la TEAHA, C. N., p. 239 din zona Vașcăului (satul Câmp). Ar putea fi socotit o variantă a lui *lândră*, cuvânt tot din Maramureș, având unul dintre sensuri identic cu al lui *lindră*, la care există și o variantă *leándră*. Etimologic, cuvântul poate fi apropiat, fonetic și semantic, de *léndăr* ‘vagabond’, din aceeași zonă (CV, 1951, nr. 3, p. 43).

Lineștós, -oásă adj., învechit, rar (înregistrat la 1701), ‘liniștit, calm’ (*Vreamea iaste lineștoasă*. FN, p. 97), derivă de la *linește* (variantă a lui *liniște*) + suf. *-os*.

Lingăre s.f., învechit, rar, ‘lingușire’, utilizat de BĂRAC, cf. LR, 1983, p. 172, 173 (*S-au dat pre lângă dânsul cu lingări*. *ibidem*, p. 179), nu provine de la *a linge*, ci este un postverbal de la *a (se) lingări* care, pe lângă sensul de ‘a linge’, înseamnă și ‘a (se) linguși, a încerca să câștige bunăvoința cuiva cu lingușiri’.

Lipică s.f. denumește ‘crusta care se formează deasupra unei răni; s p e c. boală de piele’ (BARCIANU; JAHRESBER. VIII, P. 106; ALEXI, W.; SCRIBAN, D.) și poate fi apropiat etimologic de verbul *a lipi*. Pentru *lipică* (Entom.) ‘molie (1)’ (PONTBRIANT, D.; LM; DDRF) nu se poate propune, deocamdată, o etimologie plauzibilă. În afara acestora, în unele texte populare același complex sonor este rezultatul unor creații analogice, pornind de la cuvântul *lipici* ‘ceea ce atrage, ceea ce încântă la cineva; farmec personal’ sau ‘plăcere (1), desfătare’: *Avuția îi da avuțiili, Lipica îi da lipiciu* (MAT. FOLK. I 155); *Ticnica îi da ticnelile, Lipica îi da lipiciul* (GR. S., VI, p. 128).

Lipopexie s.f. (Med.) ‘acumulare de grăsimi în țesuturile organismului’ este atestat în D. MED.; DN³; acest din urmă dicționar recurge pentru explicarea originii cuvântului la elementele grecești *λίπος* ‘grăsimi’ și *πύξις* ‘fixare’. Termenul provine din fr. *lipopexie*, germ. *Lipopexie*.

Líptau s.n. ‘brânză din lapte de oaie preparată în Transilvania și în Ungaria’ (ENC. AGR. III). Cuvântul are la origine numele propriu *Liptau*, cf. germ. *Liptauer*. Pentru acest preparat alimentar am auzit în Transilvania și denumirea de *líptauer*.

Lírță s.f. ‘strat de mușgai care se formează pe suprafața vinului’ este consemnat în ALR SN I, h. 244/95 (Scărișoara, județul Alba); din aceeași zonă (orașul Câmpeni), adăugăm sensul de ‘pieliță’ (I 2): *Carne cu lirțe*.

Lisciótcă s.f. ‘clește de lemn pe care se înșiră perimetele de carne’ (GHELASE, U. P., p. 391) provine din rus. *лещедка*.

Lisotrih s.m., adj. este folosit într-un articol din „Contemporanul”, II, p. 21, dedicat descrierii diferitelor tipuri de rasă umană și înseamnă ‘(cel) cu părul lins’: *Parte dintre lisotrihi formează... grupa tipurilor negre. Ei sunt în general inferiori oamenilor cu părul nelânos (lisotrihi)*. Termenul are ca etimon fr. *lissotrique*.

Lístă² s.f. ‘pată albă și îngustă la unii cai, care se întinde de la frunte la bot’, omonim al lui *listă*¹ ‘tabel (1)’, este împrumutat din fr. *liste* (< germ.), care, la rândul lui, este omonim cu *liste* ‘listă’ (< it.).

Lîșcă s.f. este, regional, numele unei păsări (H III, p. 194, 386), mai precis ‘lișiță’ (*Fulica atra*) (BĂCESCU, PĂȘ., p. 108) și provine din bg. *луска*.

Liúșcă adv. ‘de-o parte’ (Râmnicu-Vâlcea), atestat în LEXIC REG., p. 82, ar putea fi o formă provenită, în vorbirea allegro, din *las*’ *că*.

Lizénă s.f. înseamnă ‘ornament arhitectural în formă de fâșie’: *Păreții exteriori cu lizene și arcade turtite, poartă și ei urmele unor zugrăveli foarte bogate* (PĂCALĂ, M. R., p. 369); a fost împrumutat din germ. *Lisene*.

Loágher subst. este o formă a lui *lágăr*, care circulă prin Transilvania. Cu sensul de ‘loc unde se adunau lemnele pentru a fi încărcate’ a fost înregistrat în anchetele pe teren efectuate pentru *Tezaurul toponimic al României*⁴, în localitatea Creaca din județul Sălaj. În Năsăud, cuvântul însemna odinioară ‘loc unde se făceau exerciții militare’; mai înseamnă și ‘arie, loc pentru depozitat materiale’ (informațiile ne-au fost furnizate de colegul Ion Istrate). În forma *lógher*, este consemnat cu sensul ‘arie pe care se treieră cerealele’ (COMAN, GL.; CHEST. II, 400/375). Etimonul este germ. *Lager*, iar sensurile la care ne referim aici au rezultat, prin extensie, de la ‘tabără militară’.

Loávă s.f., prin Oltenia, ‘timp, moment prielnic (pentru dezvoltarea plantelor); p. e x t. rod bogat; abundență (BARCIANU; ALEXI, W.): *Via a avut loavă*. CIAUȘANU, V., p. 176; cf. LEXIC REG., p. 42. Se folosește în mai multe expresii: *a fi lovă mare* = a se potrivi un timp ploios la momentul prielnic unei recolte bune (BARONZI, L., p. 112): *A fost lovă mare. S-a lovit ploaia tocmai la timp (ibidem)*; *a găsi loava* = a avea noroc în urma unui concurs de împrejurări favorabil (BOCEANU, GL.); *a avea* (sau *nimeri*) *loava* (la ceva) = a avea noroc în întreprinderea unei acțiuni oarecare, a da lovitura (CIAUȘANU, V. p. 176; UDRESCU, GL.); *a-l lovi loava* (pe cineva) = a i se întâmpla cuiva un lucru favorabil, în mod neașteptat, a da norocul peste cineva (CIAUȘANU, V., p. 176); *a (nu) își găsi loava* (cu cineva) = a (nu) îi merge bine, a (nu) se potrivi, a (nu) se înțelege cu cineva (UDRESCU, GL.). Are și varianta *lovă*. Considerăm că este un postverbal de la *a se lovi* cu sensul de ‘a se potrivi’.

Lúdiri s.n., prin Transilvania cu sensul de ‘sanie, săniuță’ (ALR I 1, h. 695/200, com. din Câmpeni), cu varianta *ródli* (com. din Câmpeni), provine din magh. *ródli*.

Lufăr s.m. (pl. *lufəri*), ‘pește răpitor marin, cu corpul alungit și turtit lateral, de cca 30-40 cm lungime, cu dinți pe ambele maxilare’ (*Pomatomus saltatrix*), este

⁴ *Tezaurul toponimic al României. Transilvania (TTRT). Județul Sălaj*, București, Editura Academiei Române, 2006.

atestat în dicționare, enciclopedii și lucrări de specialitate (SCRIBAN, D.; GHELASE, U. P. II, P. 329; LTR²; DEX), dar și în literatura beletristică (*M-am minunat de vicleșugul simplu cu care se prind lufarii durdulii, cei mai gustoși din peștii mării*. VOICULESCU, P. I, p. 17; *Facem caz mai ales de luferi și stavrizi – pești de mare*. SADOVEANU, O. X, p. 421; *Ne-aduse-n talgere pe masă... Veniți din verdea lui mătasă: Lufar, guvidii și barbun*. PILLAT, P., p. 202). Are și varianta *lúfăr* (pl. *luferi*). În dicționarul lui August Scriban se consideră că provine din neogreacă și turcă; după MDA, etimologia este necunoscută. Propunem ca etimon ucr. *луфар*.

LEXICAL AND ETYMOLOGICAL NOTES

(Abstract)

The article approaches, from the lexical and etymological point of view, some entries in *Dicționarul limbii române* (DLR).

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21*